

کارکرد و آسیب‌شناسی نماز جمعه در ارتباطات انسان

مؤلف: محسن حیدری

سرشناسه: حیدری، محسن، ۱۳۵۹- عنوان و نام پدیدآور: کارکرد و آسیب‌شناسی نماز جمعه در ارتباطات انسان/ مؤلف: محسن حیدری؛ با تقریظ حسینی بوشهری. مشخصات نشر: تهران: میراث فرهنگی: مؤسسه فرهنگی هنری نوین پژوهش فیاض، ۱۳۹۶. مشخصات ظاهری: ۱۵۲ ص. شابک: ۱۲۰۰۰۰ ریال- 978-0-8898-600-0 وضعیت فهرست‌نویسی: فیفا. یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۴۷ - ۱۵۲، همچنین به صورت زیرنویس. موضوع: نماز جمعه- جنبه‌های اجتماعی. موضوع: Jum'ah -- Social aspects. موضوع: نماز جمعه. موضوع: Jum'ah. شناسه افزوده: حسینی بوشهری، سیدهاشم، ۱۳۳۵، مقدمه‌نویس. رده‌بندی کنگره: BP۱۸۷/۳۹۶۵-۹۲۰ح/ رده‌بندی دیویی: ۳۵۳/۲۹۷. شماره کتابشناسی ملی: ۴۹۱۰۶۵۶

کارکرد و آسیب‌شناسی نماز جمعه در ارتباطات انسان

مؤلف: محسن حیدری

با تقریظ آیت‌الله حسینی بوشهری «دامت برکاته»

صفحه‌آرایی و طراحی جلد: علی سبیریان (فیاض)

ناشر: میراث فرهنگی تهران

با نظارت و همکاری مؤسسه فرهنگی هنری نوین پژوهش فیاض

چاپ اول/ آبان ۱۳۹۶ شمسی/ شمارگان: ۵۰۰ نسخه

بهاء: ۱۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۹۸-۰۳

فهرست مطالب

۱۱.....	تقریظ آیت الله حسینی بوشهری دامت برکاته
۱۳.....	مقدمه مؤلف
۱۶.....	خلاصه کتاب
۲۱.....	بخش اول: کلیات و مفاهیم
۲۱.....	بیان مسأله تحقیق
۲۱.....	سؤالات تحقیق
۲۲.....	فرضیات تحقیق
۲۲.....	ضرورت و اهداف
۲۲.....	پیشینه تحقیق
۲۳.....	روش و مراحل تحقیق
۲۳.....	روش و ابزار گردآوری
۲۳.....	نتایج علمی و عملی تحقیق
۲۴.....	تعریف نظری مفاهیم
۲۷.....	۱. الگوهای ارتباطی
۲۷.....	۲. معنای ارتباطی
۲۸.....	۳. اهداف ارتباط
۲۸.....	۴. عناصر اصلی ارتباط
۲۹.....	۵. عناصر فرعی ارتباط
۳۰.....	۶. ارتباطات انسان
۳۱.....	۷. گونه‌های ارتباطی
۳۳.....	۸. ناظر به ابزارها

۹. ناظر به موقعیت جغرافیایی ۳۴
۱۰. ناظر به گستره شمول مخاطبان ۳۴
- نماز جمعه ۳۴
۱. واژه نماز ۳۴
۲. واژه جمعه ۳۵
۳. وجه نامگذاری جمعه در روایات ۳۶
۴. جایگاه نماز جمعه در روایات ۳۶
۵. تفاوت نماز جمعه با نمازهای روزانه ۳۷
۶. شرایط انجام جمعه ۳۸
- تشکیلات نهاد نماز جمعه ۳۹
- بخش دوم: کارکرد نماز جمعه در ارتباط انسان با خدا ۴۳
- کارکرد ارتباطی نماز جمعه در دنیا ۴۴
۱. ذکر و یاد خدا ۴۴
۲. شرط قبولی اعمال انسان در دنیا ۴۶
۳. آمرزش گناهان ۴۷
۴. جایگزین حج ۴۸
۵. دریافت پاداش عظیم ۴۹
۶. افزایش ایمان ۴۹
۷. استجابت دعا ۵۰
۸. مورد اکرام خدا قرار گرفتن ۵۱
۹. بدرقه فرشتگان و طلب بخشش گناهان ۵۳
- کارکرد ارتباطی نماز جمعه در آخرت ۵۳
۱. تضمین بهشت ۵۳

۵۴	۲. جلب شفاعت فرشتگان.....
۵۴	۳. از بین رفتن دلهره قیامت و راهتمایی به سوی بهشت.....
۵۴	۴. حسابرسی آسان در قیامت.....
۵۵	۵. جلوگیری از آتش دوزخ.....
۵۵	۶. تضاعف در پاداش عمل.....
۵۶	نتیجه‌گیری، بخش دوم.....
۵۹	بخش سوم: کارکرد نماز جمعه در ارتباط انسان با خود.....
۵۹	۱. زدودن نقایص.....
۶۰	۲. تأسی به پیامبر خدا و اخذ توبه.....
۶۱	۳. نظافت و آراستگی.....
۶۱	۴. بازدارندگی از گناه.....
۶۲	۵. آرامش دل.....
۶۶	۶. تقویت حافظه و تمرکز حواس.....
۶۷	۷. تقویت روحیه ولایت‌مداری.....
۶۸	۸. تقویت روحیه نظم و انضباط.....
۶۹	۹. تقویت روحیه عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی.....
۷۰	۱۰. تقویت روحیه جمع‌گرایی.....
۷۰	نتیجه‌گیری بخش سوم.....
۷۳	بخش چهارم: کارکرد نماز جمعه در ارتباط انسان با هموعان.....
۷۳	۱. اتحاد و همبستگی.....
۷۷	۲. بصیرت‌افزایی.....
۷۸	۱.۲. بصیرت و بینش سیاسی.....
۸۰	۲.۲. بصیرت و بینش فرهنگی.....

- ۳.۲. بصیرت و بینش اجتماعی..... ۸۱.
- ۴.۲. بصیرت و بینش مذهبی..... ۸۳.
۳. مدیریت افکار عمومی..... ۸۴.
۴. تجدید میثاق با ولایت و رهبری..... ۸۷.
۵. اطلاع‌رسانی..... ۸۸.
۶. مدیریت بحران..... ۹۱.
۷. کارکرد رسانه‌ای..... ۹۳.
۸. کارکرد علمی، آموزشی..... ۹۷.
۹. کارکرد دفع تهدیدهای دشمن..... ۱۰۱.
۱۰. کارکرد سیاسی و امنیتی..... ۱۰۴.
۱۱. کارکرد هویت‌بخشی..... ۱۰۶.
- نتیجه‌گیری بخش چهارم..... ۱۰۷.
- بخش پنجم: آسیب‌شناسی نماز جمعه..... ۱۱۱.
- آسیب‌های نماز جمعه..... ۱۱۳.
۱. آسیب از طرف فرستنده (خطیب)..... ۱۱۳.
- ۱.۱. وابستگی به جریان خاص سیاسی..... ۱۱۳.
- ۲.۱. فصیح و بلیغ نبودن بیان خطیب..... ۱۱۵.
- ۳.۱. قطع ارتباط با مردم (مردمدار نبودن امام جمعه)..... ۱۱۶.
- ۴.۱. نپذیرفتن انتقاد سازنده..... ۱۱۹.
- ۵.۱. تجمل‌پرستی و ساده‌زیست نبودن..... ۱۱۹.
- ۶.۱. مسافرت‌های مکرر و پی‌درپی..... ۱۲۱.
- ۷.۱. سکونت نداشتن خانواده امام جمعه در محل تبلیغ..... ۱۲۱.
- ۸.۱. ارتباط نداشتن با جوانان..... ۱۲۲.

۲. آسیب از طرف گیرنده (مخاطب)..... ۱۲۳
- ۱.۲. بی‌نظمی و عدم انضباط..... ۱۲۴
- ۱.۱.۲. بی‌نظمی در زمان..... ۱۲۴
- ۲.۱.۲. بی‌نظمی در مکان..... ۱۲۴
- ۳.۱.۲. بی‌نظمی فردی..... ۱۲۵
۳. آسیب از ناحیه پیام (خطبه)..... ۱۲۶
- ۱.۳. طولانی بودن پیام (خطبه)..... ۱۲۸
- ۲.۳. پراکندگی، گوی، ر. مطالب خطبه..... ۱۳۰
- ۳.۳. مبهم‌گویی..... ۱۳۰
- ۴.۳. طرح شبهه، بسط حجب..... ۱۳۰
- ۵.۳. استفاده از واژه‌های نامأنوس..... ۱۳۱
- ۶.۳. استفاده از واژه‌های غلط..... ۱۳۱
- ۷.۳. استفاده از واژه‌های زشت و مستهجن..... ۱۳۱
- ۸.۳. عدم تناسب مطالب با رویدادهای همه..... ۱۳۲
- ۹.۳. تکراری بودن مطالب خطبه..... ۱۳۳
- راهکارهای اثربخشی خطبه..... ۱۳۴
۴. آسیب از ناحیه ابزار..... ۱۳۷
- ۱.۴. اقدامات پیشگیرانه در ابزار ارتباطی انسانی..... ۱۳۷
- ۲.۴. اقدامات پیشگیرانه در ابزار ارتباطی صنعتی..... ۱۳۷
۵. آسیب از ناحیه ستاد نماز جمعه (خدماتی)..... ۱۳۷
- ۱.۵. آسیب‌های عوامل انسانی..... ۱۳۸
- ۱.۱.۵. آسیب پیش خطبه..... ۱۳۸
- ۲.۱.۵. آسیب اجرا..... ۱۳۹

- ۱۳۹..... ۳.۱.۵. آسیب از طرف قاری، مؤذن و مکتب
- ۱۴۰..... ۲.۵. آسیب‌های عوامل محیطی
- ۱۴۰..... نتیجه‌گیری بخش پنجم
- ۱۴۵..... نتیجه‌گیری از مطالب کتاب
- ۱۴۷..... فهرست منابع و مآخذ
- ۱۵۲..... برخی از کتاب‌های چاپ‌شده توسط انتشارات «میراث فرهیختگان»:.....

مقدمه مؤلف

اسلام دینی جامع و آیینی کامل است که برای پاسخگویی به نیازهای انسان و اداره ابعاد و جوانب زندگی او، از سوی پروردگار حکیم تنزیل و تشریع گردید. این مکتب جامع، از یک سو نیازهای فردی و اجتماعی انسان را پاسخ می‌دهد و از سوی دیگر، ابعاد مادی و معنوی او را به عهده گرفته است و این برخلاف پندار سکولاریست است که می‌پندارند اسلام تنها به آخرت نظر دارد و یا حداکثر به حاجات و نیازهای فردی او پاسخ می‌گوید.

«نماز جمعه» نماد و نمودی است که به هم پیوستگی فرد و اجتماع و نیز سیاست و دیانت را، توأمان نشان می‌دهد. اما دریغ و تأسف که مسلمانان، از آغاز اسلام تا کنون، این فریضه بزرگ و پربرکت را آنگونه که صاحب شریعت مد نظر داشته، اقامه نکرده‌اند و با توجه به نیازشان به برابری در ست نماز جمعه، از آن استفاده صحیح و لازم نشده و نمی‌شود.

گرچه سرگذشت نماز جمعه در جوامع شیعی، به طور عموم و در ایران اسلامی به خصوص، نیازمند بررسی و پیگیری است، که در این خود باید بدان پرداخته شود؛ ولی آنچه که سزاوار است از آن یاد شود، زنده شدن نماز جمعه به برکت انقلاب اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران در این کشور و اصل بیت است که اجتماعات، سرشار از شور و شعور و آگاهی و ایمان مردم، حرکات و شماتت فراوانی به همراه داشته است.

زنده شدن این فریضه بزرگ اسلامی از برکات قیام الهی امام خمینی قدس سره است که درود خدا بر روح پاک او باد!

مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «یکی از بزرگترین کارهای امام بزرگوارمان - رضوان الله تعالی علیه - همین ایجاد و تأسیس نمازهای جمعه بود. نماز جمعه را ایشان

به این ملت دادند».^۱ با تأمل در آیات قرآن و روایات معصومین (علیهم‌السلام)، مطالب فراوانی درباره اهمیت نماز جمعه و کارکردهای مختلف آن نصیب هر پژوهشگری می‌گردد. و آثار و برکات این فریضه مهم الهی بیش از گذشته روشن می‌شود. نماز جمعه گرچه در ردیف نمازهای روزانه قرار گرفته، اما دارای ویژگی‌هایی است که آنرا از سایر نمازها متمایز می‌سازد.

نماز جمعه تنها عبادتی برای ایجاد ارتباط انسانهای موحد با پروردگار نیست هرچند از این منظر از بهترین عبادتهاست. نماز جمعه تنها نماز جماعتی عادی مانند سایر جماعات برای آوردن مؤمنان، در یک صف برای پرستش خدای یکتا نیست هرچند نماز جماعتی با شکوه است. نماز جمعه برنامه هفتگی دینی برای خودسازی و خلوت‌گزینی صرف نیست. این گونه است که نماز جمعه یک تجمع دینی برای وحدت و همبستگی مؤمنان و یک همایون سیاسی و جهت‌دار برای رسیدن به اهداف خاص هرچند که مقدس باشند به شمار آید. بارها این نیست که از جماعت جمعه باید تنها برای اظهار قدرت، شوکت عظمت و وحدت مؤمنان در برابر دشمنان بهره برد. ایجاد الفت و مودت در میان قلوب نمازگزاران، تنها یکی از منافع نماز جمعه است. تشکیل کلاس نظم‌آموزی و تمرین تشکل نیروهای متفکران از خصوصیات نماز جمعه است. نماز جمعه فقط مدرسه دین‌آموزی آشنایی با مسائل جاری جهان و میدانی برای رزم با شیطان صفتان روزگار نیست.

نماز جمعه در تمرین تبعیت از پیشوای مسلمین و حرف شنوی گوش به فرمان او بودن خلاصه نمی‌شود بلکه نماز جمعه همه این موارد و فراتر از آن را شامل می‌شود. قدرت ارتباطی نماز جمعه علاوه بر جنبه‌های فردی، اجتماعی آن، جنبه سیاسی مؤثری در جامعه اسلامی دارد. و می‌توان مهمترین و مؤثرترین نهاد در حفظ و حراست از ارزشهای انقلاب اسلامی و تداوم آن را، نهاد نماز جمعه دانست زیرا که بنابر فرمایش بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی (ره) رمز بقاء همان

۱. گزیده‌ای از سخنرانی مقام معظم رهبری مورخ ۶۹/۳/۷، در دیدار با انجمن جمعه سراسر کشور.

رمز پیروزی است. ایمان، رهبری و وحدت مسلمانان ایران، عوامل پیروزی انقلاب اسلامی اند. که در نهاد نماز جمعه هر سه عامل پیروزی که عوامل بقاء و نظام اسلامی نیز به شمار می‌روند وجود دارد. خطبه‌های نماز جمعه که سرشار از آیات و روایات معصومین علیهم‌السلام است و همچنین اقامه نماز موجب تقویت ایمان است. همچنین اقشار مختلف مردم در صفوف به هم پیوسته در نماز جمعه گرد هم می‌آیند و به امام و مقتداي خود در روز جمعه نماز را اقامه می‌کنند. به عبارت دیگر سه عنصر خطبه، خطب و مخاطب همان سه عامل پیروزی ایمان، رهبری و وحدت مسلمانان است که عوامل بقاء و استمرار نظام اسلامی به شمار می‌روند.

توجه به این فریضه مهم، جامعه اسلامی را از هر لحاظ شکوفا می‌کند و موجب بالندگی روزافزون آن می‌گردد. و راه را در برابر توطئه و نقشه‌های دشمن می‌بندد.

«دیدید کیو» مأمور سیای آمریکایی گریه مهمترین حرکت در براندازی جمهوری اسلامی ایران، تغییر فرهنگ جامعه فاسد ایران است و ما مصمم به آن هستیم.^۱

بنابراین توجه و اهتمام ویژه به این اجتماع هفتگی با خصوصیات ذکر شده در این پژوهش، عامل مهمی برای تضمین بقای نظام اسلامی است. و امام جمعه به عنوان مدیر بخشی از جامعه، مسئولیت بسیار مهم و سنگینی بر عهده دارد.

در پایان از حضرت آیت‌الله حسینی بوشهری دامت‌برکاته که کتاب حاضر را با نوشته و تقریظ خویش، مزین کردند، تقدیر و تشکر کرده و طول عمر و توفیقات ایشان را از خداوند متعال خواستارم.

و ما توفیقی الا بالله

محسن حیدری طلبه حوزه علمیه قم

۱۳۹۶/۰۸/۰۱